

PROCEDÈNCIA DE REPOBLADORS ARRIBATS A SIURANA, ULLDEMOLINS I L'ALBI

Ramon AMIGÓ i ANGLÈS

Sovint, la preposició de seguida d'un cognom indica llinatges nobles, presos de noms de poblacions, com Arnau de Vilanova, o de personatges ennoblits modernament per monarques que en van rebre serveis, com Pere Pau de Veciana i de Miró, Narcís Feliu de la Penya, Josep de Bofarull i de Gavaldà, i tants altres, com probablement Martí d'Ardenya, que es van girar poc o molt d'esquena a Catalunya per afavorir dinasties castelleses; o més recentment, de també indica noblesa adquirida al mercat de compra-venda de títols, com és el cas d'un conegut nostre el nom del qual conservarem reservat.

Quan aquesta partícula de, que indica procedència, precedeix noms de persona medievals, d'abans que s'establís la fixació del cognom en els documents, cosa que va passar a partir del segle XIII i XIV, i que es considerés que el cognom esdevenia llinatge, a partir del XIV, la paraula introduïda per de era un nom d'origen ètnic, fos de població, de masia, de despoblat actual o de país forà.

Quan es posen a l'abast documents del segle XIII i del començament del XIV, sobretot protocols notariais i capbreus, hom troba una abundància de casos d'aquesta mena i, a partir d'ací, hom pot deduir sense gaire risc d'error la procedència dels repobladors. Ens referim a la Catalunya Nova, reconquerida per les hosts catalanes a mitjan segle XII, moment en què va començar a ser urgent que s'anés repoblant el país recuperat pels cavallers cristians.

En tres dels termes onomàsticament investigats, han pogut ser examinats lligalls notariais d'entre 1229 i 1364 de Siurana de Prades, d'entre 1243 i 1369 de l'Albi, i d'entre 1286 i 1307 d'Ulldemolins. No pot ser afirmat que tota la gent que hi és designada amb un nom de fonts seguit d'un nom de lloc hagués arribat directament dels indrets que expressen els noms de lloc amb què són coneguts. Potser, abans d'arribar a les localitats a què fem referència, havien fet escala en altres poblacions del país al llarg dels 75 o 100 anys que van de la reconquesta a la seva actuació davant d'un notari, i segurament que alguna d'aquelles persones ja era filla de les que havien emigrat de llur localitat d'origen de la qual encara conservaven el nom. Algun d'aquells nouvinguts va acudir a la notaria una sola vegada, però alguns altres hi acudeixen en anys diferents tot conservant el de. Tanmateix, molts d'ells ja l'han perdut quan hi tornen poc temps després de la primera vegada, cosa que vol dir que el nom de procedència s'havia estabilitzat com a cognom. Llavors, ja no els prenen en consideració. És possible que alguns d'aquests arribats de terres llunyanes no fessin cap llarga estada en aquestes poblacions a les quals hem dedicat l'atenció, sinó que imperatius vitals els fessin traslladar altra vegada cap en altres terres més propícies a llur supervivència, però alguns altres van residir al nou domicili durant un període llarg de temps, com els Alanyà, que es van quedar a Siurana més d'un segle i mig i, establerts també a Montblanc, es van relacionar amb el monestir de Poblet. Val a dir que, al començament, per aquell rodal de país ara conegut per Priorat, només a Siurana hi havia notaria, a la que acudia gent d'altres poblacions. A Cornudella mateix, per exemple, no hem vist cap protocol anterior a 1304, o sia, tres quarts de segle més tard que a Siurana. Tornant a l'estada d'immigrants, a Ulldemolins, els Bonastre, que hi van ser de 1286 a 1398 amb el de pro-

cedència i, ja perdut aquest senyal, fins ben passada la meitat del segle XVII, o sigui quasi quatre segles de cognom documentat. I allí mateix encara, els Segur, trobats entre 1286 i 1550 i seixanta anys més tard encara es parlava del pas d'En Segur; i els Robió, constatats entre 1286 i 1561 i encara amb el mas d'En Robió el 1628. I a l'Albi, els Llobera, trobats el 1243 i encara avui, al cap de més de set segles i mig; i els Alsamora, observats el 1289 i encara hi són avui si prescindim de l'adulteració ortogràfica castellanitzant que ha convertit la -s- en una -z-

L'anàlisi d'aquestes inscripcions notariales permet de veure que va arribar gent d'una colla de comarques, sobretot de cap al nord, i algunes de ben allunyades, però també d'algunes altres de més pròximes. Podria ser que una part d'aquesta gent fos perseguida acusada de catarisme. Quan en comencem a trobar el 1229 només feia quinze anys de la caiguda de Muret i encara en faltaven quinze més perquè es produís la salvatjada -practicada per l'invasor francès- del castell de Montsegur. En pot ser una mostra que Violanda, viuda de Gabriel Alanyà, de Montblanc, figurei a les llistes de condemnats pel tribunal de la inquisició. Podem sospitar que la condemna va obeir a heretgia, que era una manera de justificar acusacions contra els càtars o llurs simpatitzants.

A continuació, oferim el detall de les poblacions o llocs de procedència, a partir de la preposició **de**, comarca per comarca d'origen. Anirà en lletra versaleta el nom de la comarca. Entre claudàtors, la localitat d'arribada, que serà una o dues de les tres a què ens referim. Posarem en lletra rodona el nom del lloc de procedència i, separat per una ratlla inclinada, el nom del país o del municipi actual al qual pertany o havia pertangut aquell lloc, quan sembli oportú d'indicar-ho. Els números volats corresponen a notes a peu de pàgina.

- OCCITÀNIA [a Ulldemolins]. Lorda / Gascunya.
[a Siurana]. Mont-ral / Carcassona,¹ Muret,² Agen / Gascunyam Balisen / Vall d'Aran, Segura / Perapertusés.
[a Siurana i a Ulldemolins]. Castèlnou d'Arri,³ Vilanova / Avairon de Llenguadoc.⁴
[a l'Albi]. [castell de] So.
- CAPCIR [a Ulldemolins]. Puig(baladó).⁵
- CONFLENT [a Siurana]. Coma / Eus.⁶
- ROSSELLÓ [a Siurana]. Alanyà, Castellrosselló (?).
[a l'Albi]. Bages / Perpinyà.
- VALLESPÍR. [a Siurana]. Forcadell,⁷ Prat (Santa Maria de Prat?).
- CERDANYA [a Ulldemolins]. Bellver.⁸

1 S'hi va produir un miracle: en un incendi, els papers dels sermons dels càtars es van cremar, però els de l'inquisidor Domingo de Guzmán es van salvar.

2 Quan anotem Muret, partim d'un document on vam llegir "Morel"; però, segons l'estudi de Jordi Bruguera, "Toponímia de la Crònica de Jaume I" (*Miscel·lània Enric Moreu-Rey*. I, 330), Murell equival a Muret.

3 Al SE de Tolosa de Llenguadoc. Si no correspongués a algun dels múltiples llogarets, quadres, castells, despoblats, que es deien Castellnou, escampats per diverses comarques: al Rosselló, a l'Alt Urgell, al Pallars Sobirà, al Pallars Jussà, a l'Urgell, al Bages, al Segrià, a la Segarra, a l'Anoia i fins i tot al Penedès.

4 No queda exclòs que hagués procedit d'alguna de les múltiples Vilanova territorialment més pròximes.

5 A més de Puig(baladó) al qual atribuïm la procedència de Puig, també podia haver vingut de Sant Martí Vell (Gironès) o de Gelida (Alt Penedès).

6 Si es tractava de la Coma, potser havia vingut de vora Vallestàvia, també al Conflent, o del Solsonès, prop de Sant Llorenç de Morunys.

7 No hem trobat que cap poble s'hagi dit o es digui Forcadell. Hi ha un coll de Forcadell a Sant Martí d'Abrera, una vila que al segle IX i X s'havia dit S. Martini de Monte Furcato.

8 També podia ser de Vilobí del Penedès o d'Osó d'Urgell.

PALLARS SOBIRÀ	[a Ulldemolins]. Robió. ⁹ [a l'Albi]. Robió, ¹⁰ Segura. ¹¹
PALLARS JUSSÀ	[a Siurana]. Herba-savina, Aramont [Aramunt], ¹² Bayarri / Pont de Claverol. Alsamora / Sant Esteve de la Sarga, Montsec d'Ares.
GARROTXA	[a Ulldemolins]. Besalú.
ALT URGELL	[a Siurana]. Estalareny (no Estaladell), Anserall. [a l'Albi]. Peramola, Vall d'Arques, Josa [de Cad]. [a Siurana i a l'Albi]. Prats. ¹³
ALTA RIBAGORÇA	[a Siurana]. Espills / Sapeira, Còll / Barruera.
BAIXA RIBAGORÇA	[a l'Albi]. Finestres / Viacamp.
BERGUEDÀ	[a Siurana i a Ulldemolins]. Capolat [i (ES)capolat]. [a l'Albi]. Ferrerons.
RIPOLLÈS	[a Siurana]. Camprodon. ¹⁴
SOLSONÈS.	[a Siurana]. Prades / La Molsosa. [a Ulldemolins]. Pampe / Castellar de la Ribera. [a l'Albi]. Llobera / Alinyà, Ardèvol / Pinós, Valls / Guixers, Sant Llorenç de Morunys. [a Ulldemolins i a l'Albi]. Navès.
LA NOGUERA	[a Siurana i a l'Albi]. Camarasa. [a l'Albi]. Canelles, ¹⁵ Seró / Tudela de Segre.
BAGES	[a Siurana i a Ulldemolins]. Rocafort. ¹⁶ [a l'Albi]. Avinyó.
VALLÈS ORIENTAL	[a Ulldemolins]. Paladella / Montmany.
SEGARRA	[a l'Albi]. Ribelles.
URGELL	[a Siurana]. Anglerola (Anglesola), Tàrraga. [a l'Albi]. Nalec, Vallsanta / Guimerà, Butsènit.
SEGRÌÀ	[a Siurana]. Almenar. [a l'Albi]. Alguaire
ANOIA	[a Siurana]. Calafa, Jorba. [a Ulldemolins]. Segu[r].
LES GARRIGUES	[a Siurana]. Arbeca. ¹⁷

9 Segurament de Robió del Cantó, però també hi ha Robió a l'Anoia.

10 Com a la nota núm. 9.

11 A la Conca de Barberà, també hi havia el castell de Segura.

12 Sinó que fos Aramon, Occitània, cap a la banda de Nimes, una població que ha donat nom a un tipus de cep.

13 També l'hauríem pogut situar a Andorra (Canillo), o a la Cerdanya, o en alguna altra comarca, Prats sent un topònim abundant.

14 En algun dels documents, hem llegit Ca[mp]redon, Capredon.

15 També podria ser de l'Empordà, de l'Alt Urgell o de la Segarra.

16 No queda exclòs que hagués procedit d'algun altre Rocafort, com el de Llitera, de Queralt (Conca de Barberà) o de Vallbona (Urgell).

17 El 1384. és anotat de n'Arbeca.

LA CONCA DE BARBERÀ [a Siurana]. els Cogullons / Rojals, Conesa
[a Ulldemolins]. Vallclara
[a l'Albi]. Sarral.

CAMP DE TARRAGONA [a Siurana]. Gallicant
[a Ulldemolins]. Arboli.
[a Ulldemolins i a l'Albi]. Bonastre.¹⁸

BAIX EBRE [a Ulldemolins]. Tortosa.¹⁹

MATARRANYA. [a Siurana]. Vall-de-roures.

ARAGÓ. [a Siurana]. Portaspana / Isàvena, entre Capella i Graus.²⁰
[a Ulldemolins]. Montsó.²¹
[a l'Albi]. Saragossa.

A Siurana, hem prescindit dels individus que es coneixien com de Caldes, de Sant Climent i de Sant Joan, per la gran abundància de llocs que duen, o han dut, aquests noms.

També a Siurana, hi ha gentilicis que indiquen procedència de l'Aragó, de Narbona, del Pallars i de la Segarra.

A Ulldemolins, el 1286, trobem anotat Bertoli de Pulcor, però no hem arribat a descobrir cap localitat, ni cap mas o despoblat, conegut amb aquest nom.

18 A l'Albi, de Bonastre, de 1243, passa a d'en Bonastre el 1.302.

19 Era jueu i és de creure que anava a Ulldemolins pels seus negocis, però que no hi residia.

20 Pensem que no es tractava d'un despoblat d'Anoia, vora Argençola, també conegut per Portaspana.

21 Sent jueu, devia transitar per Ulldemolins pels seus negocis, sense que hi tingués el domicili.